

HADTÖRTÉNELMI KÖZLEMÉNYEK

Az alapítás éve
1888

E számunk a

Nemzeti Kulturális Alap támogatásával jelent meg

129. ÉVFOLYAM

BUDAPEST

2016. 2. SZÁM

A HADTÖRTÉNETI INTÉZET ÉS MÚZEUM FOLYÓIRATA

E SZÁMUNK MUNKATÁRSAI

Ács Pál, az MTA doktora, irodalomtörténész (MTA BTK Irodalomtudományi Intézet); Bálint Ferenc, főmuzeológus (Hadtörténeti Múzeum); B. Stenge Csaba, PhD, levéltárigazgató (Tatabánya Megyei Jogú Város Levéltára); Bárány-Szilfai Alida, PhD-hallgató (Károli Gáspár Református Egyetem BTK, Történelemtudományi Doktori Iskola); Csikány Tamás, az MTA doktora, ezredes, egyetemi tanár (Nemzeti Közszerkeleti Egyetem); Dolozselek Tünde, PhD-hallgató (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Doktori Iskola); Haramza Márk, PhD-hallgató (Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Történelemtudományi Doktori Iskola); Kemény Krisztián, levéltáros (Hadtörténelmi Levéltár és Irattár); Lenkefi Ferenc, kandidátus, főlevéltáros (Hadtörténelmi Levéltár és Irattár); Nagy-Luttenberger István, PhD, múzeumvezető (Gróf Esterházy Károly Múzeum); Piti Ferenc, PhD, történész (MTA Magyar Medievisztikai Kutatócsoport); Polgár Balázs, régész (Hadtörténeti Múzeum); Sárközy Péter Pál, PhD, professor emeritus (La Sapienza Università di Roma és Eötvös Loránd Tudományegyetem); Seres István, PhD, történész; Somogyi Gréta, PhD, szerkesztő (Hadtörténelmi Közlemények); Sípos Ferenc, kutató; Süli Attila, PhD, őrnagy, tudományos munkatárs (Hadtörténeti Intézet); Szabados János, PhD-hallgató (Szegei Egyetem, Történettudományi Doktori Iskola); Veszprémy László, az MTA doktora, alezredes, igazgató (Hadtörténeti Intézet)

A rezüméket és a tartalomjegyzékeket Bognár Katalin (angol), Márkus Andrea (francia), Nasinszky Dezső (orosz) és Zachar Viktor Kristóf (német) fordította.

A Szerkesztőség kéziratot nem őriz meg és nem küld vissza!

HADTÖRTÉNELMI KÖZLEMÉNYEK

A Hadtörténeti Intézet és Múzeum folyóirata

Az MTA IX. Osztály Hadtudományi Bizottsága által „A” kategóriába sorolt, referált folyóirat

Főszerkesztő: Kincses Katalin Mária

Szerkesztő: Somogyi Gréta

Munkatárs: Tóth Andrea

Szerkesztőbizottság:

Balla Tibor, Bona Gábor, Bonhardt Attila, Czigány István, Csikány Tamás, Dombrády Lóránd, Hermann Róbert (a szerkesztőbizottság elnöke), Horváth Miklós, Kedves Gyula, Kovács Vilmos, Lenkefi Ferenc, Markó György, Pálffy Géza, Pollmann Ferenc, M. Szabó Miklós, Szakály Sándor, Tóth Ferenc, Urbán Aladár, Varga J. János, Veszprémy László

Tanácsadó testület:

Ágoston Gábor, Hajdu Tibor, Okváth Imre, Erwin A. Schmidl, Vladimír Segeš,

Kiadja: a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum

A kiadásért felel: a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum parancsnoka

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

1014 Budapest I., Kapisztrán tér 2–4. Postacím: Budapest, Pf. 7., 1250

Telefon: 325-16-44, 325-16-45, Fax: 325-16-04, e-mail: hkszerk@gmail.com

Megjelenik negyedévenként. Előfizetési díj: egy évre 4000,- Ft, negyedévre 1000,- Ft

Előfizetésben terjeszti:

a Magyar Posta Zrt. Hírlap Üzletág. Előfizethető közvetlenül a postai kézbesítőknél,

az ország bármely postáján, Budapesten a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban és a

Hírlapterjesztési Központban (1089 Budapest VIII., Orczy tér 1.,

postacím: 1900 Budapest, tel.: 06-1-477-64-06).

További információ: 06-80-444-444; hirlapelofizetes@posta.hu

Egyes példányok megvásárolhatók a nagyobb budapesti és vidéki hírlapüzletekben

KÖZLEMÉNYEK

PITI FERENC

KIRÁLYI HADOSZLÁSOK KÁROLY RÓBERT URALKODÁSA IDEJÉN

Az okleveleket a királyi had feloszlásával kelező, vagy jogi ügyeket annak viszonyításával elhalasztó középkori magyarországi gyakorlat a XIII. század utolsó harmadában jelent meg, és leginkább az Anjou-időszakra volt jellemző. A hadoszlások időpontjai nem csak katonailag, hanem jogilag is praktikus okokat hordoztak, ezért országszerte kihirdetésre kerültek.¹ Ezek összegyűjtése így egyszerre lehet lényeges mind a hadtörténet, mind az oklevéltan számára, még akkor is, ha értelemszerűen több hadmozgás zajlott le az időszakban, mint amennyi ilyen dátum fennmaradt.

Jelen közlemény elkészítését több ok is motiválta: a középkori magyarországi királyi hadoszlásokat listázó korábbi történeti munkák² száma csekély, ezek már igen régen jelentek meg és egymásra épülgetve idővel csak kevés újabb adatot használtak fel. Az *Anjou-kori Oklevéltár*-sorozat folyamatos gyarapodásával azonban a kutató immár jóval több és újabb adatot tud felsorakoztatni a királyi hadoszlásokkal, aktuálisan a Károly Róbert-koriakkal kapcsolatban. Ezekkel a vonatkozó korábbi szakmunkák listáit adataikban bővíteni, eredményeikben pedig pontosítani és felülírni lehet.

A régebbi szerzők ráadásul a (közlegő hadjárat miatti, vagy már a had közbeni) királyi hadoszlásokra utaló perhalasztásokat, ügyek elnapolásait is felvették listáikra, pedig azoknak egy efféle felsorolásban önállóan nincs helyük.³ Emiatt itt, látszólag ellentmondásosan, sokkal több adat, de mégis jóval kevesebb dátum szerepel tényleges királyi hadoszlásként, mint korábban.

¹ Bővebben minderre legújabban lásd: *Almási* 2004. 47–50. o. – Ezúton is köszönöm Almási Tibornak, hogy az általa készülő 1332. és 1334. évi Anjou-kori Oklevéltár-kötetek vonatkozó adatait rendelkezésemre bocsátotta.

² *Knauz* 1876.; *Nagy* 1884.; *Wertner* 1905.; *Szentpétery* 1912.; *Novák* 1955.

³ Ezeket a megfelelő helyeken jelzem majd. – Továbbá kihagyandók még a korábbi listákról Károly Róbert időszakát tekintve az alábbi adatok is: 1308 körül: *Knauz* 1876. 255. o.; *Zichy* I. 121. o.; DL 82 905. Ez ugyanis 1296. évi oklevél, lásd: DPM 178. sz.; 1321. máj. 2. után: *Novák* 1955. 230. o. (*Wertner* 1905. 426. o. alapján, akinek adatai azonban ott nem tartalmazznak hadoszlást.)

A dolgozat nem tartalmaz minden Károly Róbert-kori hadjáratra, hadra vagy seregre utaló adatot, hanem csak a királyi⁴ hadoszlásokat listázza, ahol maga a forrás használja a *residentia exercitus regis/regii/regalis* kifejezést.⁵

A listán először az olvasható, hogy a királyi had mely terület felé/ki ellen indult meg, ezután szerepel oszlásának dátuma. Mivel a sereg célját nem minden esetben adták meg az oklevelekben, ezért az néha nem állapítható meg, miként a dátumoknál sem tüntethető fel mindig napi pontosságú megoldás.

Buda város ⁶	1302. okt. 27. ⁷
?	1305. júl. 1. után ⁸
Csák Máté ⁹	1317. nov. vége (1318. márc. 15. előtt) ¹⁰

⁴ Néhány példa, ahol a 'királyi' jelző elmaradása miatt nem zárható ki, de teljességgel nem is igazolható, hogy királyi hadról van szó: váradi káptalan, 1313 körül. DL 56 591.; HO VII. 371. o.: Rophoyn fia Pál a király és a káptalan oklevelének megfelelően *in quindenis residentie exercitus* kellett 6 márkát fizessen Ubul fia Mihálynak. A királyi oklevél említése miatt lehet, hogy királyi seregről van szó, ám az sem kizárható, hogy ez egy olyan uralkodói oklevél volt, ami nem a hadoszlásra, hanem csak a felek közötti egyezségekre vonatkozott. Pál 1313-ban szerepel utoljára oklevélben (DF 265 324.; A. III. 512. sz.), az oklevél tehát ekörül kelt. (Novák 1955. 230. o. a rozgonyi csatához köti.); esztergomi kereszties konvent, 1319. szept. 12. DL 48 688.; MES II. 764. o.; A. V. 576. sz.: pert halasztottak *ad quindenas presentis residentie exercitus* a király vagy *viceiudexe* jelenléte elé. Ha királyi hadról van szó, akkor ez a Szerbia elleni (Kristó 1988. 53–56. o.; Novák 1955. 230. o.) királyi sereg 1319. szept. 12. utáni hadoszlását jelentené. Az sem zárható ki azonban, hogy Drugeth Fülöp nádor 1319-es hadára (lásd a következő jegyzetet) utal.; vasvári káptalan, 1327. okt. 7. DF 209 126.; Fejér VIII/3. 257. o.; A. XI. 482. sz.: *in quindenis residentie exercitus sub castro Wywar congregati*. Amennyiben a Németújvár (Güssing, Ausztria) alatt összegyűlt, Kőszegiek elleni had királyi seregnek tekinthető, akkor ezen, 1327. okt. 7. utáni hadoszlás azonos az 1328. januárral (lásd a listát).

⁵ A nádori, báni és egyéb hadoszlásokra történő utalásokra (általában perhalasztások a hadoszlás 15. napjára) itt csak pár példa: [Kőszegi] Andráse: Szigfrid almádi apát, 1315. vagy 1316. nov. 15. HO VII. 323. o.; A. IV. 182. sz. (Novák 1955. 230. o. szerint: 1300 körül, nov. 15. után) – Pál mester (somogyi ispáné): Szatmár megye, (1316.) júl. 1. DL 97 742., az azonosításra és a keltezésre lásd: Piti 2005. – Debreceni Dózsa nádoré: Uo., 1318. (?) júl. 8. DL 56 501.; A. V. 202. sz. (Novák 1955. 230. o. 1321 körülre tette); Uo., 1322. jún. 11. A. VI. 626. sz.; Uo. (1322.) DL 50 730.; A. 908. és 909. sz.; Uo., 1322. júl. 1. előtt. DL 50 720.; A. VI. 661. sz.; Uo., 1322. DL 50 730.; A. VI. 908. sz. Mivel Dózsa a nádorsága mellett szabolcsi ispán is volt (Engel 1996. I. 183. o.), az ő hadoszlására vonatkozhat még Szabolcs megye 1321. máj. 2-i oklevelének (DL 50 695.; A. VI. 112. sz.) *ad quindenas descendentie presentis exercitus*, valamint saját, 1322. (?) jún. 9-i, Szabolcs megye részére küldött oklevelének (DL 56 483.; A. VI. 623. sz.) *ad quindenas residentie presentis exercitus* adata is. – Drugeth Fülöp nádoré: jászói konvent, 1319. okt. 27. DF 219 439.; Fejér VIII/2. 238. o.; A. V. 611. sz.; Knauz 1876. 261. o. – Mikcs szlavón báné: Tamás nádori albíró, 1326. júl. 8. DL 76 362.; Zichy I. 284. o.; A. X. 280. sz.; Knauz 1876. 261. o.; Novák 1955. 231. o. (júl. 8. utáni hadoszlásként); Mikcs bán, 1337. aug. 29. DL 40 763.; AO III. 403. o.; A. XIX. 504. sz.; Wertner 1905. 435. o. (1337. febr. 9-i báni hadoszlás; Nagy 1884. 18–19. o.); István körösi comes, 1338. dec. 13. DF 230 361.; CDS X. 435. o.; A. XXII. 599. sz. (1338. okt. 6-i báni hadoszlás).

⁶ Kristó 1988. 14–15. o.; Spekner 2015. 139. o.

⁷ [Károly Róbert], 1302. nov. 10.: *in quindenis residentie exercitus nostri*. DL 91 150.; A. I. 301. sz.; DPM 245. sz. (a kiadót az uralkodóval azonosítva). A per napja nagy valószínűséggel azonos az oklevél kiadásának napjával (*in die sabbati proximi ante festum beati Martini*), mivel az ügyet onnan épp annak 15. napjára (*ad quindenas sabbati proximi ante festum beati Martini*) halasztották. – Wertner 1905. 421–422. o. 1302. jún. 4-i, Novák 1955. 230. o. pedig 1302. jún. 6. utáni hadoszlásról írt Borsa Beke békésí comes 1302. jún. 6-i oklevele (AO I. 32. o.; A. I. 231. sz.) 22. *die [residentie] presentis exercitus* adata alapján. Amennyiben ez királyi sereg volt, akkor az adat ezen okt. 27-i hadoszláshoz köthető.

⁸ László erdélyi vajda, 1305. jún. 17.: aznapi közgyűlésén birtokiktatást tűzött ki júl. 1-jére, azzal, hogy az esetleges ellentmondókat idézzék majd meg *ad quindenas residentie regalis exercitus presentis*. DL 30 589.; A. I. 748. sz.

⁹ Kristó 1988. 51. o.

¹⁰ Lampert országbíró, 1318. márc. 23.: *in quindenis residentie exercitus domini regis quem habuit contra Matheum*. DL 1913.; AO I. 463. o.; A. IV. 637. sz. – Wertner 1905. 424–425. o. a hadoszlást tágabban 1317. má-

Köszegiek ¹¹	1318. nov. 15. ¹²
Horvátország (Subics Mladen) ¹³	1322. nov. 18–23. körül ¹⁴
Horvátország (Babonics János) ¹⁵	1324. jan. 8. ¹⁶
Erdély ¹⁷	1324. okt. 6. ¹⁸
?	1328. jan. eleje (jan. 18. előtt) ¹⁹

sodik felére, *Novák* 1955. 230. o. 1317. jún. 14.–1318. márc. 15. közé, *Kristó* 1988. 51. o. Komárom bevétele, 1317. nov. 3. utánra, *Spekner* 2015. 146. o. november első napjaira tette. Mivel az uralkodó nov. 27-én már Temesváron keltezett (*Spekner* 2015. 146. o.), a hadoszlást inkább ez utánra tenném (akkori fővárosába való visszatérése inkább jelezheti az azévi hadiállapot végét; a hadoszlások egyébként sem követték azonnal a hadicselekmények végét), bevonva Lampert oklevelének azon adatát is, hogy a hadoszlás 15. napján meg nem jelent személyt 1318. márc. 15-re idézték meg ismét.

¹¹ *Kristó* 1988. 53. o.

¹² Lampert országbíró, 1318. nov. 29.: *in quindenis residentie exercitus domini nostri regis ... in vigilia B. Andree apostoli*. DL 76 246.; Zichy I. 161. o.; A. V. 319. sz. – *Knauz* 1876. 256. o. (sajtóhibával nov. 1-jét írva); *Novák* 1955. 230. o.: 1318. nov. 29. előtt.

¹³ *Kristó* 1988. 61–63. o.

¹⁴ Hont megye, 1322. dec. 7.: *ad quindenas exercitus residentie domini regis* kitűzött pert tovább halasztották. DL 94 411.; A. VI. 861. sz. Eszerint a hadoszlás (amennyiben az oklevél a tárgyalás napján kelt) nov. 23-án volt (*Spekner* 2015. 151. o. szerint nov. 15.–nov. 20. között). – Az esztergomi keresztes konvent előtt 1322. dec. 2-én történt ügyvédvallás egy, a király előtt *in quindenis residentie exercitus* folytatandó ügyben. Bars 11–12.; A. VI. 855. sz.; *Wertner* 1905. 427. o. ezt királyi hadoszlásnak értelmezte, ami dec. 2-án már megtörtént. Ha mindkét megállapítása helytálló, akkor a hadoszlás dátuma (legalább) nov. 18. – A had felállítására, vagy már működésére vonatkozó adatok (perhalasztások a hadoszlás 15. napjára): Veszprém megye, 1322. máj. 15. A. VI. 575. sz.; Lampert országbíró, 1322. júl. 8. DL 101 657.; A. VI. 682. sz.; Uo., 1322. okt. 2., mikor is még pert halasztott *ad quindenas presentis exercitus domini regis*. DL 2125.; AO II. 51. o.; A. VI. 788. sz. (ez alapján írt *Novák* 1955. 231. o. egy 1322. okt. 2. utáni hadoszlásról); egri káptalan, 1322. DL 2108.; A. VI. 850. és 882. sz. – Csak bizonytalanul vonható ide, mert napi dátum híján lehet, hogy egy, még 1321. évi (tehát 1321 végén vagy 1322 elején feloszlott) királyi hadra utal: Szatmár megye, 1322. DL 96 094.; A. VI. 852. és 913. sz. – Véleményem szerint az oklevélkiadó *comes* és a peres személyek teljes névazonossága, valamint a dátumok épp 1 éves és 1 napos eltérése miatt a fenti, 1322. dec. 7-i forrással azonos *Karácsonyi* 1896. 507. o. 1321. dec. 8-ra keltezett kivonata (A. VI. 345. sz.). Emiatt az erre alapozott, 1321. dec. 8-i hadoszlás (*Spekner* 2015. 150. o., véletlenül 1320. dec. 8-at írva) sem lehet helyes.

¹⁵ *Kristó* 1988. 63–64. o.

¹⁶ 1323. dec. 10-én Lampert országbíró pert halasztott a királyi hadoszlás 15. napjára, 1324. jan. 22-re: *ipsa causa ob regie celsitudinis edictum ad quindenas residentie sui exercitus que 22. die Strennarum proxime venturam debent iudicari fuisset prorogata*. DL 76 330.; Zichy I. 244. o.; A. VII. 649. sz. – *Wertner* 1905. 427. o.: 1324. jan. 8. – A had működésére utaló, 15. napra szóló perhalasztás: Lampert országbíró, 1329. júl. 9. DL 57 265.; A. VII. 352. sz.

¹⁷ *Kristó* 1988. 80–81. o.

¹⁸ 1324. okt. 27-én Miklós nádori albiró a királyi hadoszlás 15. napjára, vagyis okt. 20-ra (*in quindenis residentie videlicet in vigilia undecim milium virginum*) kitűzött pert tovább halasztotta. DL 60 191.; A. VII. 467. sz. Az oklevél másodpéldányában (DL 83 192.) okt. 21. szerepel (*videlicet undecim milium virginum*), ennek alapján pedig a hadoszlás okt. 7-én lett volna, de ez a dátumalak láthatóan hiányos nyelvtanilag. – A királyi sereg alakulására, vagy már működésére a napi pontossággal datált oklevelek májustól kezdenek utalni, általában a had oszlásának 15. napjára halasztott ügyek révén: Miklós nádori albiró, 1324. máj. 8. DL 57 271.; A. VIII. 235. sz.; Szabolcs megye, máj. 19. DL 96 111.; A. VIII. 262. sz.; Drugeth Fülöp nádor, máj. 21. DL 50 754.; A. VIII. 264. sz.; Szabolcs megye, máj. 26. DL 50 756.; A. VIII. 285. sz.; Lampert országbíró, máj. 28. DL 61 172.; A. VIII. 288. sz.; Miklós nádori albiró, jún. 17. DF 285 783.; A. VIII. 316. sz.; Trencsén megye, jún. 18. DL 40 454.; AO II. 142–143. o.; A. VIII. 318. sz. (ez alapján írt *Novák* 1955. 231. o. jún. 18. utáni hadoszlásról); Trencsén város, jún. 18. DF 243 721.; A. VIII. 319. sz.; Fülöp nádor, júl. 2. DL 96 114.; A. VIII. 324. sz.

¹⁹ Köcski Sándor országbíró, 1328. jan. 25.: valamikor 1327. júl. 6. után *ad octavas residentie regalis exercitus* idézetetett. DF 272 979.; MES III. 120. o.; A. XI. 359. és XII. 32. sz. A forrás csak arra tanúbizonyosság, hogy a hadoszlás 1328. januárjában történt és nem korábban, de annak napját nem árulja el. A jan. 25-i keltezésből az oktávát kivonva jan. 18-at kapunk mint a hadoszlás legkésőbbi időpontját. Ugyanezen hadoszlásra vonatkoznak, de napra pontos megoldást ezek sem kínálnak: Sándor országbíró, 1327. okt. 14.: a királyi hadoszlás 15. napjára halasztott. DL 83 198.; HO V. 102. o.; A. XI. 493. sz. (*Kristó* 1988. 75. o. szerint

Ausztria ²⁰	1329. jan. 13. ²¹
Ausztria ²²	1330. jan. 15. ²³
Havasalföld ²⁴	1331. jan. 24. ²⁵
Csehország ²⁶	1332. jan. 1. ²⁷

ez az adat az Ulászló lengyel királyhoz küldött segédhaddal kapcsolatos.); Károly Róbert, 1328. DL 40 539.; A. XII. 35. sz. (júl. 25. körüli keltezését adva; az oklevél dátuma *4. die quindenarum presentis exercitus nostri*); Sándor országbíró, 1328. DL 91 236.; A. XII. 36. sz. (júl. 25. körüli keltezését adva; az oklevél dátuma *22. die residentie regalis exercitus*). – Wertner 1905. 429. o. csak 1327. évet adott, Szentpétery 1912. 30. o. pedig 1327. júl. 6. utáni hadoszlásról írt. Az A. XII. kötetének szerzője, *Almási Tibor* jan. 1-jei időpontot feltételezett, lásd pl.: A. XII. 35. sz.

²⁰ Kristó 1988. 72–74. o.

²¹ Vasvári káptalan, 1329. jan. 28.: színük előtt eskü történt a királyi hadoszlás 15. napján, vagyis jan. 27-én (*in quindenis residentie exercitus domini regis, quem habuit in Theutonia, videlicet sexta feria proxima post Conversionis S. Pauli*). DL 40 543.; UB IV. 43. o.; A. XIII. 54. sz.; csak éves adatot hoz, de tartalmazza a hadjárat célját: Nagymartoni Pál országbíró, 1330. márc. 19.: *quindenis residentie regalis exercitus ad conterendam Teutonicorum insolentiam inpetum et furorem moti ... quibus quindenis residentie regalis exercitus a. d. 1329. advenientibus*. DL 76 420.; Zichy I. 351. o.; A. XIV. 155. o. – Almási 2004. 51. o.: jan. 13. – A had készülődésére, vagy már működésére utaló perhalasztások (a hadoszlás 8., 15. vagy 22. napjára) a forrásokban 1328. május végétől jelennek meg: Pál országbíró, 1328. jún. 6. (máj. 29-ről). DL 76 392.; Zichy I. 316–317. o. (ez alapján írt Szentpétery 1912. 30. o. 1328. máj. 29. utáni, Novák 1955. 231. o. pedig 1328. jún. 6. utáni hadoszlásról); A. XII. 311. sz.; Valkó megye, jún. 30. DL 91 237.; A. XII. 343. sz.; leleszi konvent, júl. 5. DL 96 151.; A. XII. 346. és 352. sz.; Tamás erdélyi vajda, júl. 6. DL 30 618.; A. XII. 356. sz.; István pap, júl. 8. DL 50 861.; A. XII. 367. sz.; Károly Róbert, júl. 22., azzal, hogy *nos universas causas regnicolarum nostrorum propter presentem exercitum nostrum mandavimus prorogari*. DL 2505.; A. XII. 383. sz. – Természetesen még 1328-ban kelt és szintén ezen hadoszlásra vonatkozó okleveleket takarnak A. XIII. 13., 14., 15., 16. és 17. sz. 1329. jan. 13. előttré datált regesztái.

²² Kristó 1988. 74. o.

²³ A hadoszlás 15. napja jan. 29.: Pál országbíró, 1330. febr. 7.: *ad quindenas residentie exercitus regalis scilicet feriam secundam proximam ante festum Purificationis virginis gloriose*. DL 66 112.; A. XIV. 77. sz.; Uo., febr. 9.: *ad quindenas residentie exercitus regalis clementie feria secunda proxima ante festum Purificationis virginis gloriose publicis promulgationibus in quibuslibet partibus et terminis regni Hungarie de regio edicto factis celebratas*. DF 254 746.; A. XIV. 82. sz.; a hadoszlás 15. napjának 15. napja febr. 12.: Uo., febr. 23.: *ad quindenas quindenarum residentie regalis exercitus tüzött ki ügyet, ami feria secunda proxima post octavas Purificationis virginis gloriose* volt. DL 2632.; AO II. 469. o.; A. XIV. 100. sz.; ugyanígy még Uo., febr. 23. DL 99 919.; A. XIV. 101. sz. és DL 2631.; AO II. 472. o.; A. XIV. 102. sz. – A had működésére 1329. augusztustól utalnak a hadoszlás 15. vagy az utáni napjára esküt vagy birtokosztályt kitéző oklevelek: Pál országbíró, 1329. aug. 10. DL 76 409.; A. XIII. 452. sz. (lásd még: A. XIII. 433., 434. és 435. sz.); pannonhalmi konvent, aug. 27. DL 48 946.; A. XIII. 480. sz. – Nagy 1884. 18. o.: 1330. jan. 15. (Wertner 1905. 430. o.; Szentpétery 1912. 30. o. és Novák 1955. 231. o. egyszerre írt 1329. aug. 1. utáni és 1330. jan. 15-i hadoszlásról is, holott a kettő azonos.)

²⁴ Kristó 1988. 82–85. o.

²⁵ Nyitrai káptalan, 1331. febr. 13.: *... cuiusquidem residentie exercitus primus dies ... feria quinta proxima ante dominicam Septuagesimam proxime preteritam ... extitisset proclamatus*. DL 2644.; AO II. 519. sz.; A. XV. 57. sz. (Wertner 1905. 431. o. jan. 10-i hadoszlás-napot vélt, úgy értelmezve, hogy a hadoszlás 15. napjának első napja volt jan. 24. Ugyanígy Spekner 2015. 161. o.) – A sereg felállítására, vagy már működésére utalnak 1330. május elejétől az általában a hadoszlás 15. napjára halasztó oklevelek. Pál országbíró, 1330. máj. 8. DL 40 576.; A. XIV. 267. sz. (máj. 1-jéről); Miklós nádori albiró, máj. 8. DL 60 200.; A. XIV. 268. sz. (máj. 1-jéről; bár az oklevél szerint akkor még nem volt kikiáltva a királyi hadjárat: *proclamatio exercitus domini regis nondum facta fuerat*. Tegyük hozzá az előző adat alapján: vagy legalábbis az oklevél kelet helyén, Vizsolyban akkor még nem); Pál országbíró, júl. 8. DL 96 159.; A. XIV. 401. sz.; nyitrai káptalan, júl. 25. DL 2628.; A. XIV. 432. sz.; csanádi káptalan, aug. 1. DL 76 429.; A. XIV. 456. sz.; Pál országbíró, szept. 3. DL 37 263.; A. XIV. 502. sz.; sági konvent, szept. 4. DF 265 983.; A. XIV. 504. sz.; Pál országbíró, szept. 22. DL 76 433.; A. XIV. 530. sz.; Uo., nov. 25. DL 60 203.; A. XIV. 589. sz. – Wertner 1905. 431. o. szerint Pál országbíró szept. 22-i (szerinte 23-i) oklevele 1330 nyarán volt szerbiai hadjáratra vonatkozik. 1330. szept. 22. utáni hadoszlásról írt: Knauz 1876. 256. o. és Novák 1955. 231. o., de utóbbi 1331. jan. 24-et is.

²⁶ Kristó 1988. 76. o.

²⁷ Demeter váradí prépost, 1332. jan. 22.: *feria quarta proxima ante festum Conversionis B. Pauli apostoli videlicet 22. die residentie presentis exercitus domini nostri regis versus Bohemiam habiti*. DL 86 615.; Pál

Csehország²⁸
Nápoly³⁰

1333. jan. 1.²⁹
1334. márc. 20.³¹

országbíró, máj. 8.: *in quindenis residentie exercitus regalis pro reprimendo insultum Bohemorum moti ... a quindenis residentie exercitus regii scilicet a quindenis Strennarum*. DL 322.; Telegdi 186. és 189. o.; csak dátumot adva: Pál országbíró, jan. 22.: *in quindenis residentie exercitus regii scilicet in quindenis Strennarum*. DL 50 913. Hasonlóan lásd még: Uo., jan. 29. DL 76 446.; Zichy I. 379. o.; Uo., máj. 12. DF 243 732.; Gábor 1908. 200. o.; Uo., febr. 5.: *in quindenis residentie exercitus regii publica et manifesta promulgatione in quibuslibet partibus regni facta in quindenis Strennarum celebratis*. DL 76 447.; Zichy I. 383. o.; csak irányt adva: Uo., jan. 23. DF 285 791.; *Fejér VIII/3. 671. o.* – A napi dátum miatt ezen hadoszlásra és nem a Havasalföld elleni hadéra nézvést adat Pál országbíró 1332. okt. 17-i oklevele (DL 91 257.; Papp 2007. 20. o.): *ad quindenas residentie exercitus regalis versus partes Transalpinas moti publica et manifesta promulgatione in quibuslibet partibus regni facta in quindenis diei Strennarum nunc preteritas celebratas*. A forrás szemléletmást két információit „szerkesztett” egybe: az 1330. évi havasalföldi sereg irányát és az 1331. évi csehországi had osz-lásának dátumát. – *Knauz* 1876. 256. o.; *Novák* 1955. 231. o. és *Spekner* 2015. 163. o.: 1332. jan. 1. – A sereg felállítására, vagy már működésére utaló, a hadoszlás 15. napjára történő perhasztlások: Károly Róbert, 1331. ápr. 6., azzal, hogy *propter expeditionem nostram quam brevibus hiis diebus sumus habituri, universorum regnicolarum nostrorum causas iussimus prorogari*. DL 62 687.; A. XV. 129. sz.; Uo., szept. 22. előtt. DL 2694.; A. XV. 383. sz.

²⁸ *Kristó* 1988. 76. o.

²⁹ A hadoszlás 15. napja jan. 15-én volt: Pál országbíró, 1333. jan. 22.: *in quindenis residentie exercitus regalis scilicet in quindenis Strennarum*. DL 50 939.; A. XVII. 31. sz. Azonos értelemben, csak kis eltérésekkel a latin szövegekben: Uo., jan. 22. DL 50 941. és 66 797.; A. XVII. 32. és 33. sz.; Miklós nádori albiró, jan. 22. DL 2767. és 60 212.; AO III. 2. o.; A. XVII. 34. és 35. sz.; Pál országbíró, jan. 23. DL 57 298.; AO III. 5. o.; A. XVII. 39. sz.; Miklós nádori albiró, jan. 24. DL 87 029.; A. XVII. 40. sz.; Pál országbíró, jan. 26. DF 291 386. és DL 85 206.; Sztáray I. 71. o.; A. XVII. 42. és 43. sz.; Uo., márc. 13. DF 200 346.; A. XVII. 114. sz.; A hadoszlás 22. napja jan. 22-én volt: Pál országbíró, jan. 22. után: 22. *die residentie exercitus regalis 22. die diei Strennarum celebrato*. DF 283 037.; A. XVII. 36. sz.; Uo., 1334. okt. 17.: *ad 22. diem residentie exercitus domini regis ad reprimendam et conterendam Bohemorum insolentiam impetum et furorem versus partes Bohemicales moti et 22. die Strennarum a. d. 1333. celebrate*. DL 2799. – Ezen adatokkal szemben jan. 15-i hadoszlásról írt *Knauz* 1876. 257. o. és *Werner* 1905. 432. o. Sáros megye 1333. jan. 29-i oklevele alapján (*in quindenis quindenarum [residentie] regii exercitus que proclamatus extitit ad quindenas diei Strennarum*). DF 228 443.; *Fejér VIII/3. 711. o.*; A. XVII. 47. o. A latin szöveg értelmezésére még a 33. jegyzetben visszatérek (szerintem ez az adat is jan. 1-jét jelenti). – *Knauz* 1876. 256–257. o. és *Szentpétery* 1912. 30–31. o. egyszerre írt 1332. jún. 18. utáni és 1333. jan. 15-i, *Novák* 1955. 231. o. pedig 1332. jún. 21. utáni és 1333. jan. 1-jei hadoszlásról. – A had működésére utal már János egri vikárius 1332. jún. 5-i oklevele: *quia universi nobiles regni Hungarie ad presentem exercitum ipsius domini regis proficisci deberent*, ezért a király parancsából egy ügyet *ad octavas residentie exercitus ipsius domini regis* kellett volna elhalasztson. *Fejér VIII/3. 672. o.*; 15. napra történő halasztások: Pál országbíró, 1332. jún. 21. DL 66 796.; Drugeth János nádor, jún. 21. DL 50 924.; AO II. 607. o.; Miklós nádori albiró, jún. 25. DL 2734.; Uo., júl. 8. DL 83 206.; Pál országbíró, júl. 8. DL 107 238.; Miklós nádori albiró, aug. 8. DL 83 205.; Pál országbíró, szept. 3. DL 83 205.; Miklós nádori albiró, szept. 30. DL 40 628.

³⁰ *Kristó* 1988. 86. o. (A had itt kivételesen békés célú volt: az András herceget Nápolyba kísérő sereget jelenti.)

³¹ Pál országbíró, 1334. júl. 19.: *ad 22. diem residentie exercitus domini regis in educatione sui generosi filii domini Andree ducis ultra partes habiti transmarinas ... quo 22. die residentie exercitus regii ad dominicam Ramispalmarum publice proclamate adveniente*. DL 98 537.; Károly I. 89. o.; Uo., júl. 20.: *22. die residentie exercitus regalis ad dominicam Ramispalmarum in quibuslibet partibus regni publice proclamate*. DF 210 455.; hasonlóan Uo., aug. 9. DL 87 048.; Uo., okt. 17.: *ad 22. diem residentie regalis exercitus in educatione generose sue prolis ducis Andree ultra partes maritimas in regnum Nyapulie [!] sibi iure geniture debitum habiti ad dominicam Ramispalmarum in quibuslibet partibus regni proclamate*. DL 2799.; Uo., 1335. febr. 4.: *ob regium preceptum ad quindenas residentie sui exercitus in educatione sue generose prolis ducis Andree in regnum Neapulye iure geniture sibi debitum moti in octavis dominice Resurrectionis celebratas*. DL 2877.; A. XIX. 64. sz.; Károly Róbert, ápr. 5.: *22. die residentie exercitus nostri ad dominicam Ramispalmarum a. d. 1334. proclamate*. DF 200 933.; A. XIX. 173. sz.; Pál országbíró, máj. 23.: *ad quindenas residentie exercitus regii versus partes habiti Transmarinas in quindenis dominice diei Ramispalmarum tunc preteritas celebratas*. DL 2872.; A. XIX. 284. sz.; Uo., jún. 1.: *ad quindenas residentie regalis exercitus in educatione generose sue prolis ducis Andree ad partes transmarinas in regnum Apulie facta moti ad dominicam Ramispalmarum a. d.*

1334. *elapsam proclamate*. DL 58 481.; A. XIX. 310. sz. Csak a márc. 20-i időpontot, de a had irányát nem tartalmazva, hasonló latin szövegekkel lásd még: Pál országbíró, 1334. ápr. 10. DL 2812.; AO III. 67. o.; Uo., ápr. 10. DL 58 478.; Uo., ápr. 10. DL 60 214.; Uo., ápr. 17. DL 2814.; Uo., ápr. 18. DL 42 195.; UB IV. 171. o.; Uo., ápr. 17. DL 98 537.; Károlyi I. 86. o.; eltérő fogalmazással: Miklós nádori albiró, ápr. 10.: *in quindenis residentie presentis exercitus domini regis in octavis Passce d. celebrata*. DL 60 215. (Nyilván ugyanezen és nem egy másik hadosztási napot jelentí uő. ápr. 3-i oklevelének *in quindenis residentie presentis exercitus domini regis ad octavas Pasce proclamat*i adata is. DL 60 213.; AO III. 65. sz.) – Nagy 1884. 18. o.: 1334. márc. 20. – A had felállítására utaló perhalasztások vagy ügykitűzések (a hadosztás 15. vagy 22. napjára): Pál országbíró, 1333. ápr. 18. DF 230 336.; A. XVII. 187. sz.; Miklós nádori albiró, ápr. 18. DL 60 210.; A. XVII. 188. sz.; János egri vikárius, máj. 5. DL 50 951.; A. XVII. 230. sz.; Pál országbíró, máj. 8. DL 48 535.; A. XVII. 238. sz.; Uo., máj. 9. DF 210 457.; A. XVII. 242. sz.; Uo., máj. 15., DL 102 895. és DL 102 896.; A. XVII. 254. és 255. sz. (Ezek némelyike alapján írt Nagy 1884. 18. o. 1333. máj. 1. utáni, *Novák* 1955. 231. o. pedig 1333. máj. 8. utáni hadosztásról is.)

³² *Kristó* 1988. 79. o.

³³ Pál országbíró, 1335. febr. 4.: *ad quindenas residentie sui [regii] exercitus versus partes Seruie moti ad diem Epiphanie d. in quibuslibet partibus regi proclamate*. DL 2877.; A. XIX. 64. sz.; Uo., febr. 5.: *ad quindenas residentie regalis exercitus pro reprimendo insultu scismaticorum gentis Seruie habiti in quindenis festi Epiphanie d. celebratas*. DL 76 497.; Zichy I. 446. o.; A. XIX. 65. sz.; Károly Róbert, márc. 29. és ápr. 5.: *ab ipso 22. die residentie exercitus nostri a. d. 1335. ad diem festi Epiphaniarum d. proclamate*. DF 200 933.; A. XIX. 148. és 173. sz.; Pál országbíró, máj. 23.: *ad quindenas quindenarum residentie exercitus regii ad conterendam et edomandam sevitiem gentis Seruie moti ad festum Epiphanie d. nunc preteritum publice proclamate*. DL 2872.; A. XIX. 284. sz.; Uo., jún. 1.: *ad 22. diem residentie regalis exercitus pro reprimendo insultu scismaticorum partis Seruie habiti ad diem Epiphanie d. proclamate*. DL 58 481.; A. XIX. 310. sz.; Uo., 1336. márc. 24.: *22. die residentie exercitus regii ad diem Epiphanie a. d. 1335. proclamate*. DL 85 236.; A. XX. 142. sz.; Uo., nov. 11.: *ad quindenas residentie exercitus regalis ad diem Epiphanie d. a. eiusdem 1335. publica promulgatione in quibuslibet regni partibus palam et manifeste proclamate*. DF 262 240., AO III. 292. o.; A. XX. 427. sz.; Uo., 1347. febr. 20.: *ad quindenas residentie sui [regii] exercitus ad edomandam et conterendam rabiem et furorem scismaticorum partis Seruie ... moti ... ipsis quindenis residentie exercitus regii ad diem Epiphantie domini tunc preteritum proclamate advenientibus*. DL 1982.; A. XXXI. 115. sz. Ugyanígy jan. 6-i hadosztással, de rövidebb (egymástól csak minimálisan eltérő) megfogalmazásban lásd még Péter egri vikárius, 1335. jan. 27. DL 94 366.; A. XIX. 40. sz.; Drugeth Vilmos nádor, jan. 27. DL 50 991.; A. XIX. 41. sz.; Uo., jan. 27. DF 264 163.; A. XIX. 43. sz.; Pál országbíró, jan. 27. DL 40 683.; UB IV. 185. o.; A. XIX. 44. sz.; Uo., jan. 27. DL 50 990.; A. XIX. 45. sz.; Uo., jan. 27. DL 76 496.; Zichy I. 442. o.; A. XIX. 46. sz.; Uo., jan. 29. DL 76 503.; Zichy I. 451. o.; A. XIX. 49. sz.; Uo., febr. 3. DL 90 644.; A. XIX. 62. sz.; Uo., 1336. márc. 3. Bánffy I. 84. o.; A. XX. 93. sz. – A számos példával igazolt 1335. jan. 6-i hadosztással szemben vannak azonban olyan adatok is, amik (látszólag) jan. 20-ra utalnak: Vilmos nádor, 1335. febr. 17.: *22. die residentie presentis regalis exercitus ad quindenas Epiphantie d. proclamati* (ámde úgy, hogy az oklevélben eredetileg *in quindenis* szerepelt, amit utána húztak át és írták fölé, hogy 22. die, a dátum többi részét azonban már nem korrigálták). DL 50 992.; A. XIX. 79. sz.; Uo., 1337. ápr. 16.: *ad quindenas residentie exercitus eiusdem domini regis ad quindenas Epiphantie d. proclamate*. DF 264 165.; A. XXI. 193. sz.; Uo., 1343. dec. 6.: *in quindenis residentie regalis exercitus in a. d. 1335. ad quindenas Epiphantie d. proclamate*. DF 264 180.; A. XXVII. 813. sz. Ezen adatok (és korábban a 29. jegyzetben Sáros megye oklevele) értelmezéséhez a nyitrai káptalan 1331. évi oklevele (l. 25. jegyzet) nyújt segítséget, ami szerint a hadosztás *első* napját jan. 24-én kiáltották ki. Mivel a pereket leggyakrabban a hadosztás 15. vagy 22. (ritkábban 8.) napjára tűzték ki a bírók, emiatt és ezen adat alapján úgy vélem, hogy nem csupán a hadosztás 1., hanem annak 8., 15. és 22. napjának pontos dátumát is hivatalosan kiáltották, hogy ezen praktikus gyakorlattal minden pereskedő egyértelműen tudhassa, mikor kell megjelenie az adott bíróság előtt. Az iménti adatok tehát véleményem szerint úgy értelmezendők, hogy a hadosztás 15. napja volt Vízkereszt 15. napjára kikiáltva, vagyis ezen adatok is egy jan. 6-i hadosztást jelentenek. – *Knauz* 1876. 257. o.; *Wertner* 1905. 433. o.; *Novák* 1955. 231. o. és *Spekner* 2015. 167. o.: 1335. jan. 6., *Szentpétery* 1912. 31. o.: 1335. jan. 6. (jan. 20?) – A had felállítására, vagy már működésére utaló halasztások 1334. augusztustól jelennek meg (a hadosztás 15. vagy 22. napjára): Pál országbíró, 1334. aug. 15. DL 2297.; Vilmos nádor, aug. 29. DL 50 984.; Uo., szept. 3. DL 83 208.; Szolnok megye, szept. 12. DL 96 173.; Vilmos nádor, szept. 22. DL 50 985.; Pál országbíró, szept. 29. DL 2852.; Uo., okt. 6. után. DL 40 681.; Uo., okt. 13. DL 40 680.; Uo., okt. 13. DL 50 986.; Uo., okt. 18. DF 269 770.; Vilmos nádor, nov. 8. után. DL 3884.; Uo., nov. 8. után. DL 83 055. (Ide tartoznak még A. XIX. 3., 5., 6., 7., 8. és 10., ill. 31., 32. és 33. számú, 1335. jan. 6. előtti, ill. jan. 20. előtti keletkezéssel készült regesztái, mely említések természetesen mind még 1334-ben kelt okleveleket takarnak.) – *Knauz*

Ausztria ³⁴	1337. jan. 13. ³⁵
Ausztria ³⁶	1337. nov. 11. ³⁷
?	1339. jan. 1. ³⁸

1876. 257. o. és Wertner 1905. 433. o. 1334. aug. 29. utáni, továbbá Szentpétery 1912. 31. o. és Novák 1955. 231. o. 1334. nov. 8. utáni hadoszlási megállapításai ezen perhалasztások némelyikei alapján születtek, de valójában az 1335. jan. 6-i hadoszlast jelentik.

³⁴ Kristó 1988. 87–88. o.

³⁵ Pál országbíró, 1337. jan. 19.: *ad quindenas residentie exercitus regii ad reprimendam et conterendam Theutonicorum insolentiam impetum et furorem moti ... ipsius quindenis residentie exercitus regii scilicet quindenis octavarum Epiphane d. advenientibus*. DL 66 799; A. XXI. 40. sz.; Uo., 1338. máj. 24.: *quindenis residentie regalis exercitus versus Austriam habiti ad octavas Epiphanie d. ... proclamate*. DL 58 501; A. XXII. 265. sz. Csak a hadjárat irányára: Pál országbíró, 1337. jún. 24.: *quindenis iam resesse preteriti regalis exercitus pro reprimendo insultu Theutonicorum Australium habiti*. DF 253 646; AO III. 383. o.; A. XXI. 351. sz. – Knauz 1876. 257. o.; Wertner 1905. 434. o.; Szentpétery 1912. 31. o.; Novák 1955. 232. o.: 1337. jan. 13. – A had felállítására, vagy már működésére utaló halasztások 1336 áprilisától jelennek meg (a hadoszlás 15. vagy 22. napjára): Doncs zólyomi comes, 1336. ápr. 12. DL 72 313.; A. XX. 186. sz.; Vilmos nádor, máj. 8. DL 3003.; A. XX. 231. sz.; Pál országbíró, máj. 8. DL 95 152.; A. XX. 233. sz.; Uo., máj. 8. DL 76 536.; A. XX. 234. sz.; Uo., máj. 15. DL 51 034.; A. XX. 248. sz.; Uo., jún. 2. DL 58 489.; A. XX. 266. sz.; Uo., júl. 8. DL 51 035.; A. XX. 290. sz.; Uo., júl. 25. DL 51 037.; A. XX. 305. sz.; Uo., 1337. jún. 19. DL 70 471.; A. XXI. 51 037. sz. – Ezen perhалasztó oklevelek némelyikei alapján írt Novák 1955. 232. o. 1336. máj. 8. utáni, Knauz 1876. 257. o. 1336. jún. 10.–16. közti, Szentpétery 1912. 31. o. pedig 1336. jún. 16-i hadoszlásról is. Valószínűleg Szentpétery alapján tehette a hadoszlás 15. napját jún. 30-ra (tévesen) A. XXI. 528. sz., mivel a forrás (DL 3091.) nem adja meg az Ausztria elleni (*versus partes Austrie*) sereg osztlásának időpontját, csak az irányát. Mindezen adatok tehát szintén az 1337. jan. 13-ra kihirdetett hadoszlásra vonatkoznak.

³⁶ Kristó 1988. 88. o.

³⁷ Károly Róbert már 1337. szept. 3-án: *residentiam exercitus nostri quem ... contra duces Austrie valida multitudine movendi intentionem habuimus ad festum B. Martini confessoris nunc venturum in quibuslibet comitatibus districtibus et regni nostri partibus promulgari et proclamari ordinaverimus*. DL 51 073., AO III. 422. o.; A. XXI. 547. sz.; Pál országbíró, dec. 2.: *quindenis residentie exercitus regii versus Austriam habiti videlicet ad diem festi B. Martini confessoris proclamati*. DL 3108.; A. XXI. 634. sz.; Uo., 1338. jan. 3. vagy utána: *22. die residentie exercitus regii versus Austriam moti et ad festum S. Martini confessoris nunc proxime preteritum proclamati*. DL 70 671.; A. XXII. 2. sz. Hasonlóan nov. 11-i hadoszlási napot adva, annak 15. vagy 22. napjára kitűzött ügyekkel, a latin szövegekben csak kis eltérésekkel: Károly Róbert, 1337. dec. 2. DL 3106.; Fejér VIII/4. 216. o.; A. XXI. 631. sz.; Vilmos nádor, dec. 2. DL 40 757., UB IV. 236. o.; A. XXI. 632. sz.; Pál országbíró, dec. 2. DL 48 547., DF 233 620. és DL 51 078.; AO III. 429. o.; A. XXI. 636., 637. és 640. sz.; Uo., dec. 4. DF 265 437.; A. XXI. 644. sz.; Vilmos nádor, dec. 9. DL 3032.; A. XXI. 653. sz.; Pál országbíró, dec. 9. DL 87 073.; A. XXI. 654. sz.; Vilmos nádor, dec. 14. DL 3118.; A. XXI. 661. sz.; Pál országbíró, dec. 17. DL 40 759.; A. XXI. 666. sz.; Uo., 1338. jan. 24. DL 76 567.; Zichy I. 526. o.; A. XXII. 33. sz.; Uo., jan. 31. DF 260 747.; A. XXII. 40. sz.; Vilmos nádor, febr. 23. DF 210 461.; A. XXII. 84. sz.; Uo., febr. 27. DL 16 749.; A. XXII. 89. sz.; Pál országbíró, máj. 10. DF 212 684., Fejér VIII/4. 358–359. o.; A. XXII. 244. sz.; Uo., máj. 12. DL 62 178.; A. XXII. 247. sz.; Uo., jún. 2. DL 882.; Fejér VIII/6. 148. o.; A. XXII. 274. sz.; Uo., jún. 14. DL 3165.; A. XXII. 294. sz. – Knauz 1876. 257. o., Wertner 1905. 435. o.; Szentpétery 1912. 31. o. és Novák 1955. 232. o.: 1337. nov. 11. – Hadi események közbeni halasztások a hadoszlás 15. napjára: Károly Róbert, 1337. júl. 8. DL 3080.; A. XXI. 385. sz.; Pál országbíró, júl. 8. DL 40746.; A. XXI. 387. sz.; Károly Róbert, júl. 14. DF 239 621.; A. XXI. 411. sz. – Pál országbíró 1332. okt. 17-i okleveléhez hasonlóan (lásd a 27. jegyzetet) Vilmos nádor 1338. szept. 27-i kiadványa (DL 31 238.; A. XX. 474. sz.) *ad ql...Jdentie regalis exercitus ad octavas Epiphaniarum d. proclamate ... 1338.* adata is oklevélszerkesztési problémát tartalmazhat, ellenkező esetben ugyanis ennek alapján az 1337. nov. 11-i után igen hamar egy 1338. jan. 13-i királyi hadoszlással kellene számolni.

³⁸ Pál országbíró, 1339. febr. 6.: *22. die residentie exercitus regii ad diem Strennarum in quibuslibet regni partibus proclamate*. DL 3207.; A. XXIII. 74. sz.; Uo., 1339. jan. 15.: *quindenis residentie exercitus regii ad diem Strennarum nunc proclamate*. DF 208 443.; MES III. 332. o.; A. XXIII. 23. sz. Szintén jan. 1-jei hadoszlási napot adva, csak kisebb szövegtérreléssel lásd még: Uo., jan. 23. DL 76 590.; Zichy I. 558. o.; A. XXIII. 49. sz.; Uo., jan. 26. DL 48 552.; A. XXIII. 53. sz.; Vilmos nádor, 1340. ápr. 12. DL 65 751.; A. XXIV. 226. sz. – A had felállítására, vagy már működésére utaló halasztások júniustól jelennek meg, általában a hadoszlás 15. napjára: Vilmos nádor, 1338. jún. 14. DL 48 361.; A. XXII. 292. sz.; Pál országbíró, jún. 14., jún. 19., júl. 8., júl. 8. és aug. 15. DL 3164., 40780., 76 576., 60 230. és 67 598.; A. XXII. 292., 293., 304., 340., 341., 399. sz.; Abauj

?³⁹Dalmácia⁴¹1340. jan. 1.⁴⁰1341. jan. 1.⁴²

megye, okt. 15. DL 83 218.; A. XXII. 512. sz. – Ezek némelyike alapján írt *Knauz* 1876. 258. o., *Szentpétery* 1912. 31. o. és *Novák* 1955. 232. o. 1338. júl. 8. utáni hadoszlásról, ami azonban az 1339. jan. 1-jével azonos, amit már listáz *Nagy* 1884. 19. o. és *Wertner* 1910. 208. o. is.

³⁹ *Spekner* 2015. 173. o. szerint (*Wertner* 1905. 435–436. o. alapján) lehet, hogy Lackfi Istvánnak a magyar–osztrák határon vezetett hadviselésével kapcsolatos. Ennek viszont ellentmond *Engel* 1996. I. 357. o. véleménye, aki azt írta Léka vár kapcsán, hogy Lackfi István vonatkozó haditettei akkor történtek, amikor a király a nyugati határ védelmét rábízta, vagyis soproni és vasi ispánna tette. Lackfi efféle tisztségviselése viszont csak 1340 márciusától, tehát már a hadoszlást követően adatolhatók (*Engel* 1996. I. 179. és 226. o.). – Lackfi ezen és egyéb cselekedeteiről I. Lajos király 1347. jún. 30-i oklevele (DL 3553., Sopron I. 199. o.; A. XXXI. 611. sz.) számol be, a forrás *narratio*jának fordítása szerint (*Kristó* 2000. 267. o.) azonban Léka az 1336-os év eseményeire utal.

⁴⁰ Már Károly Róbert 1339. nov. 24-i oklevelében: *quindenis residentie exercitus nostri iam ad diem Strennarum nunc venturum proclamate*. DL 3273.; AO III. 616. o.; A. XXXIII. 712. sz.; Pál országbíró, 1341. máj. 10.: *ad quindenas residentie exercitus regii a. d. 1340. ad diem Strennarum proclamate*. DL 3380.; AO IV. 129–130. o.; A. XXV. 313. sz., ugyanígy Uo., 1342. jan. 17. DL 99 995.; A. XXVI. 19. sz. és máj. 12. DL 3482.; AO IV. 213. o.; A. XXVI. 214. sz.; Uo., 1340. jan. 26.: *quindenis residentie exercitus regii ad diem Strennarum proclamate*. DF 247 884.; A. XXIV. 54. sz.; ugyanígy jan. 1-jét tartalmazva, csak kis eltérésekkel a latin szövegekben: Uo., 1340. febr. 3. DL 76 603.; Zichy I. 569. o.; A. XXIV. 64. sz.; Vilmos nádor, ápr. 12. DL 65 751.; A. XXIV. 226. sz.; Pál országbíró, 1341. máj. 16. DF 285 426.; A. XXV. 326. sz. – *Knauz* 1876. 258. o.; *Wertner* 1905. 436. o.; *Szentpétery* 1912. 31. o. és *Novák* 1955. 232. o.; 1340. jan. 1. – A sereg felállítására, vagy már működésére utaló halasztások (a hadoszlás 15. v. 22. napjára) májustól jelennek meg: Pál országbíró, 1339. máj. 8., máj. 15. és máj. 30. DF 283 780.; DL 3235. és DF 207 166.; A. XXIII. 262., 283. és 321. sz.; Tamás erdélyi vajda, júl. 2. DF 208 826. (ez alapján írt *Novák* 1955. 232. o. egy 1339. júl. 2. utáni hadoszlásról is); A. XXIII. 394. sz.; Péter erdélyi alvajda, okt. 6. DF 277 290.; A. XXXIII. 607. sz.

⁴¹ A had végül nem indult el, lásd: *Piti* 2001.

⁴² Pál országbíró, 1341. máj. 10.: *ad quindenas residentie exercitus regii anno in presenti ad diem Strennarum proclamate*. DL 3380., AO IV. 130. o.; A. XXV. 313. sz.; Uo., jan. 22.: *quindenis residentie exercitus regii ad diem Strennarum proclamate*. DL 76 625.; Zichy I. 597. o.; A. XXV. 63. sz.; szintén jan. 1-jei hadoszlást adva, csak kisebb eltérésekkel a latin szövegekben: Pál országbíró, 1341. jan. 24., jan. 27. és jan. 30. DL 65 273.; DL 76 626. és DF 210 464.; Zichy I. 597. o.; A. XXV. 73., 82. és 90. sz.; Vilmos nádor, febr. 16. DF 281 284.; SZML 45. o.; A. XXV. 119. sz.; Pál országbíró, márc. 25., máj. 8., máj. 16. és okt. 6. DL 47 851.; DL 40 854.; DF 28 5426. és DL 3423.; Temes I. 67. o.; A. XXV. 181., 302., 326. és 713. sz.; Uo., 1342. jan. 17. és máj. 12. DL 99 995. és DL 3482.; A. XXVI. 19. és 214. sz. – *Knauz* 1876. 258. o., *Szentpétery* 1912. 31. o. és *Novák* 1955. 232. o.: 1341. jan. 1. – A had felállítására, vagy már működésére utaló halasztások (a hadoszlás 15. vagy 22. napjára) május elejétől jelennek meg: Vilmos nádor, 1340. máj. 8. DL 3285.; A. XXIV. 289. sz.; Pál országbíró, máj. 8., máj. 8., máj. 10. és máj. 15. DL 51 118.; DL 76 610.; DL 3286. és DL 3309.; A. XXIV. 291., 292., 299. és 311. sz. – Ezek alapján *Knauz* 1876. 258. o. és *Szentpétery* 1912. 31. o. 1340. máj. 8. utáni, *Novák* 1955. 232. o. máj. 15. utáni hadoszlásról is írt, amik azonban 1341. jan. 1-jére értendők.

BIBLIOGRÁFIA

- A. Anjou-kori oklevéltár. Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustrantia. Fundavit *Julius Kristó*. Praeside *Tiburtio Almási*, adiuvantibus *Ladislao Blazovich*, *Geisa Érszegi*, *Francisco Makk*, *Francisco Piti*. Szerk. *Almási Tibor* (XI–XIV.), *Blazovich László* (VII–VIII., X., XXI. k.), *Géczi Lajos* (VII., IX–X., XXI. k.), *B. Halász Éva* (XXXVIII. k.), *Kőfalvi Tamás* (XIV. k.), *Kristó Gyula* (I.–VI., XVII., XIX. k.), *Makk Ferenc* (XIX. k.), *Piti Ferenc* (XX., XXII–XXIV., XXVI–XXX. k.), *Rábai Krisztina* (XL. k.), *Sebők Ferenc* (XXV., XXXI–XXXIII. k.), *Teiszler Éva* (XXXIV. k.), *Tóth Ildikó* (XV. k.). Budapest–Szeged, 1990–.
- Almási 2004. *Almási Tibor*: Az 1329. évi „residentia exercitus regis”. Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica, 119. (2004) 47–56. o.
- AO *Nagy Imre – Nagy Gyula*: Anjou-kori okmánytár. Codex diplomaticus Hungaricus Andegavensis. I–VII. k. Budapest, 1878–1920.
- Bánffy *Varjú Elemér – Iványi Béla*: Oklevéltár a Tomaj nemzetségbeli losonczi Bánffy család történetéhez. I–II. k. Budapest, 1908–1928.
- Bars *Botka Tivadar*: Bars vármegye hajdan és most. I. Regesták és okmányok. Pest, 1868.
- CDS *Marko Kostrenčić – Tade Smičiklas*: Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae ac Slavoniae. I–XVII. k. Zagrabiae, 1904–1981.
- DPM *Szőcs Tibor*: Damus pro memoria-oklevelek. Szeged, 2015. (kézirat)
- Engel 1996. *Engel Pál*: Magyarország világi archontológiája 1301–1457. I–II. k. Budapest, 1996.
- Fejér *Georgius Fejér*: Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. I–XI. k. Budae, 1829–1844.
- Gábor 1908. *Gábor Gyula*: A megyei intézmény alakulása és működése Nagy Lajos alatt. Budapest, 1908.
- HO *Nagy Imre – Véghely Dezső et alii*: Hazai okmánytár. Codex diplomaticus patrius. I–VIII. k. Győr–Budapest, 1865–1891.
- Hont *Kubinyi Ferencz*: Oklevelek hontvármegyei magán-levéltárakból. Budapest, 1888.
- Karácsonyi 1896. *Karácsonyi János*: Oklevélkivonatok a szentmiklósi és óvári gróf Pongrácz család levéltárából. *Történelmi Tár*, 19. (1896) 505–528. o.
- Károlyi *Géresi Kálmán*: A nagy-károlyi gróf Károlyi család oklevéltára. Codex diplomaticus comitum Károlyi de Nagy-Károly. I–V. k. Budapest, 1882–1897.
- Knauz 1876. *Knauz Nándor*: Kortan. Hazai történetünkhöz alkalmazva. Budapest, 1876.
- Kristó 1988. *Kristó Gyula*: Az Anjou-kor háborúi. Budapest, 1988.
- Kristó 2000. *Kristó Gyula*: Középkori históriák oklevelekben. (Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 1.) Szeged, 2000.²
- MES Monumenta ecclesiae Strigoniensis. I–IV. Strigonii, 1874–1999.
- Nagy 1884. *Nagy Gyula*: Királyi hadbaszállások, hadak oszlása, eztenkedd-nap. *Turul*, 2. (1884) 16–20. o.
- Novák 1955. *Jozef Novák*: Residentia exercitus regis, speciálny spôsob datovania v Uhorsku. *Historické Štúdie*, 1. (1955) 205–234. o.
- Papp 2007. *Papp Róbert*: A Bor-Kalán nemzetség birtokperének ítéletlevele 1332-ből. (Documenta Historica 78.) Szeged, 2007.

- Piti* 2001. *Piti Ferenc*: „...de adventu regis Hungarie” (Károly Róbert tervezett dalmáciai hadjáratáról az 1340. évi oklevelek tükrében). *Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica*, 115. (2001) 41–53. o.
- Piti* 2005. *Piti Ferenc*: Egy Károly Róbert-kori oklevél keltezése és a dévai csata időpontja. In: *Studia Professoris – Professor Studiorum. Tanulmányok Érszegi Géza hatvanadik születésnapjára*. Szerk. *Almási Tibor – Draskóczy István – Jancsó Éva*. Budapest, 2005. 281–284. o.
- Sopron *Nagy Imre*: Sopron vármegye története. Oklevéltár. I. k. Sopron, 1889.
- Spekner* 2015. *Spekner Enikő*: Hogyan lett Buda a középkori Magyarország fővárosa? A budai királyi székhely története a 12. század végétől a 14. század közepéig. Budapest, 2015.
- Szentpétery* 1912. *Szentpétery Imre*: Oklevéltani naptár. [Budapest], 1912.
- SZML *Balogh István – Érszegi Géza*: Középkori oklevelek a Szabolcs- Szatmár-Bereg Megyei Levéltárban. Nyíregyháza, 2000.
- Sztáray *Nagy Gyula*: A nagymihályi és sztárai gróf Sztáray család oklevéltára. I–II. k. Budapest, 1887–1889.
- UB *Hans Wagner – Irmtraut Lindeck-Pozza et alii*: Urkundenbuch des Burgenlandes und der angrenzenden Gebiete der Komitate Wieselburg, Ödenburg und Eisenburg. Bd. I–V. Graz–Köln–Wien, 1955–1999.
- Telegdi *Blazovich László – Géczy Lajos*: A Telegdiek pere 1568–1572. Szeged, 1995.
- Temes *Pesty Frigyes – Ortway Tivadar*: Oklevelek Temesvármegye és Temesvárváros történetéhez. I. k. Pozsony, 1896.
- Wertner* 1905. *Wertner Mór*: Magyar hadjáratok a XIV-ik században. *Századok*, 39. (1905) 420–451. o.
- Wertner* 1910. *Wertner Mór*: Újabb adalékok a középkori magyar hadjáratokhoz. *Hadtörténelmi Közlemények*, 11. (1910) 199–211. o.
- Zala *Nagy Imre – Véghely Dezső – Nagy Gyula*: Zala vármegye története. Oklevéltár. I–II. k. Budapest, 1886–1890.
- Zichy *Nagy Iván – Nagy Imre – Véghely Dezső – Kammerer Ervin et alii*: A zichi és vásonkeői gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára. *Codex diplomaticus domus senioris comitum Zichy de Zich et Vásonkeő*. I–XII. k. Pest–Budapest, 1871–1931.

RÖVIDÍTÉSEK

- DF Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Levéltár, Budapest
- DL Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Fényképgyűjtemény, Budapest

Ferenc Piti

DISBANDMENTS OF THE ROYAL ARMY UNDER THE REIGN OF KING CHARLES I OF HUNGARY

Summary

The practice of dating charters or delaying legal actions by referring to the disbandments of the royal army in Hungary came into use during the last quarter of the 13th century and flourished in the 14th century under the Angevin period. The dates of the royal army disbandments therefore had not only military but also legal causes, that is why were promulgated countrywide, thus collecting data on them can reveal results for both military history and diplomatics. This paper grounded in the statements of the previous scholar literature aims to reach new achievements on the topic by gathering new data from the ‘Charters of the Angevin Era’ series.

Ferenc Piti

KÖNIGLICHE ARMEEAUFLÖSUNGEN ZUR ZEIT DER HERRSCHAFT KARLS I. ROBERT

Resümee

Die Praxis, Urkunden mit der Auflösung der königlichen Armee zu datieren, oder Rechtssachen mit Bezugnahme auf die Auflösung zu verschieben, erschien im mittelalterlichen Ungarn im letzten Drittel des 13. Jahrhunderts und war in erster Linie für die Zeit der Herrschaft des Hauses Anjou charakteristisch. Die Zeitpunkte der Armeeaufösungen bargen also nicht nur aus militärischer, sondern auch aus juristischer Sicht praktische Gründe und wurden deshalb landesweit verkündet. Das Sammeln dieser könnte für die Militärgeschichte und die Urkundenlehre von Bedeutung sein. Die Mitteilung versucht, auch unter Einbeziehung der früheren Fachliteratur, mit Hilfe der neuen Daten der „Urkundenarchiv-Reihe aus der Zeit des Hauses Anjou“ in diesem Bereich neue Ergebnisse zu erzielen.

Ferenc Piti

DISSOLUTIONS DE L'ARMÉE ROYALE SOUS LE RÈGNE DE CHARLES ROBERT DE HONGRIE

Résumé

La pratique médiévale en Hongrie qui consistait à dater les chartes selon les dissolutions de l'armée royale ou à reporter des affaires juridiques en référence à celles-ci est apparue dans le dernier tiers du 13e siècle et caractérisait principalement l'époque Anjou. Puisque les dates de dissolution d'armée avaient des raisons pratiques à la fois militaires et juridiques, ces dates furent annoncées partout dans le pays. Les collecter peut être important tant pour l'histoire militaire que pour la diplomatique. En utilisant également les publications spécialisées antérieures, l'auteur tente d'apporter de nouveaux résultats au sujet grâce aux nouveaux éléments de la Collection de chartes de l'époque Anjou.

Ференц Пити

РАСФОРМИРОВАНИЕ КОРОЛЕВСКИХ ВОЙСК ВО ВРЕМЯ ПРАВЛЕНИЯ КАРЛА РОБЕРТА

Резюме

Свод правил устанавливающий порядок расформирования королевской армии или юридических дел связанных с этим вошел в средневековую венгерскую практику в последней трети XIII-го века и был наиболее характерен для Анжуйского периода. Даты расформирования армии носили не только военные, но и юридические практические причины и поэтому они были объявлены по всей стране. Собираение этих данных могло быть значительным, как для военной истории, так и для дипломатии. С использованием более ранней литературы издание стремится достичь новые результаты по этой теме с помощью новых данных серии документации Анжуйского периода своду правил, устанавливающему порядок расформирования королевской армии.